

Hans-Urlih Veler, *Nacionalizam. Istorija-forme-posledice*,
Novi Sad 2002, 159 (Hans-Urlich Wehler,
Nationalismus. Geschichte-Formen-Folgen, München 2001)

U jesen 2002. u izdanju „Svetova” iz Novog Sada pojavila se studija „Nacionalizam” (u originalu prvi put objavljena godinu ranije) iz pera jednog od najuglednijih nemačkih istoričara, predstavnika tzv. „socijalne istorije”, Hans-Urlih Veler.

Veler je svoju studiju podelio na deset manjih poglavlja kroz koja je pokušao da objasni nastanak i razvoj nacionalizma u Evropi i Severnoj Americi, da bi se tek uzgredno pozabavio i vanevropskim područjem. Autor ne doživljava nacionalizam negativno. Za njega je to pre svega „sistem ideja, doktrina, slika sveta koja služi stvaranju, mobilizaciji i integraciji veće solidarne zajednice (nacije) ali pre svega legitimaciji novovremene političke vladavine” (str. 15). Nacionalizam je, smatra Veler, kulturni fenomen Zapada, pod kojim podrazumeva Evropu i kolonije u Americi, ideologija koja će tek u 20. veku postati globalna sila. Nacionalizam, ističe pisac, nikako nije pojava koja se podrazumeva u razvoju naroda i kultura budući da nastaje „iz kritične faze fundamentalnog poremećaja poverenja u pravila i propise” (str. 21). Zaoštren vid kriza modernizacije su revolucije. Iako su prevrati i državni udari praksa primenjena u svim civilizacijama, Veler je miš-

ljenja da su samo na Zapadu postojale pretpostavke, ideje, socijalne snage i borbe za legitimitet kao preduslov za pobedu novih snaga, što je i uslovalo pojavu nacionalizma baš na ovom području. Zajedničko za sve zapadne pionirske države utemeljene na nacionalizmu je njihov snažan oslonac na judejsko-hrišćansku tradiciju. Starozavetne predstave, ukonponovane u nacionalne države, su učenje o „izabranom narodu”, „obećanoj zemlji” (ova predstava je mutirala u Homeland, tj. otadžbinu), ali i shvatanje da svaki opasan rival može da postane smrtni neprijatelj jer ugrožava opstanak mesijanskog naroda na njegovoj svetoj zemlji. Tako je od samih početaka, smatra Veler, u definiciju nacije bila utkana i mržnja prema svakom mogućem neprijatelju. Ideja bratstva, preuzeta iz hrišćanstva, je omogućila da nacija bude shvaćena kao jedna zajednica, po ugledu na hrišćanske.

Veler odlučno odbacuje tezu da je građanstvo, u konfliktu sa monarhijom, iznedrilo nacionalizam kao ideologiju da bi uz pomoć nje stvorilo nacionalnu državu pod svojom hegemonijom, naglašavajući da ne postoji socijalni sloj, klasa ili elita koja bi više od drugih bila predodređena za nacionalizam budući da je on uspeo da prevaziđe sve socijalne, verske i

regionalne granice. Polovinom 19. veka ispunjeno je više važnih uslova (pismenost i veća mobilnost stanovništva, razvoj štampe i postojanje relativno dobrih saobraćajnih komunikacija što je omogućilo lako rasturanje knjiga, novina, raznih letaka i brošura) koji su doveli do upoznavanja ogromnog broja ljudi sa idejama nacionalizma.

Obrazovanje nacije je dalo konkretan sadržaj narodnom suverenitetu kao izvoru svih zakona i odluka. Nacionalizam je doveo i do stvaranja nacionalnih književnosti, a nacionalna država je najčešće povezivana sa industrijskom revolucijom, ekonomskim poletom i blagostanjem koje se pripisivalo velikom unutrašnjem tržištu koje je postalo realnost tek njenim stvaranjem. Nacionalna država je po pravilu bila moderna ustavna i pravna država u kojoj su socijalni pokreti bili institucionalizovani, a od 70-tih godina 19. veka razvila se moderna intervencionistička i socijalna država. Ipak, naglašava Veler, ostvarivanje svih pobrojanih tekovina nije nužno u vezi sa postojanjem nacionalne države. Tako je Japan doživeo vrtoglavi privredni rast kao autoritarno carstvo, SR Nemačka je bila pravna država iako nije bila nacionalna, a SAD još uvek nisu socijalna država u evropskom smislu.

Sve nacionalne države, osim Norveške, Islanda, Kanade, Japana i država

Karibske unije, su nastale kao plod ratova. Veler ističe da je osnovni nedostatak nacionalizma i nacionalne države kao njegove tvorevine, nemogućnost da na zadovoljavajući način reši unutrašnje i spoljne teškoće i obezbedi trajni mir. Stoga, smatra autor, glavni cilj više ne bi trebalo da bude nacionalna država već ustavom zagarantovana ljudska prava koja bi, između ostalog, manjinama garantovala školovanje i javnu komunikaciju na maternjem jeziku. Nacionalizam bi, naglašava pisac, trebalo da ustupi mesto demokratskoj, ustavnoj, pravnoj, socijalnoj i ekološki bezbednoj državi.

Pred nama se nalazi zanimljivo i vredno pažnje štivo, pisano lakim i razumljivim jezikom, pa time dostupno ne samo istoričarima već i radozalcima, koje nikako ne bi trebalo zaobići. Potencijalne istraživače ove problematike će posebno obradovati što se Veler odlučio da u sastav studije uvrsti izabranu i komentarisanu bibliografiju dela o nacionalizmu, posebno nemačkom (str. 151-157), uz objašnjenje da iako fenomen nacionalizma privlači pažnju istraživača gotovo 150 godina postoji relativno mali broj studija koje na zadovoljavajući način tretiraju ovo pitanje.

Ivana DOBRIVOJEVIĆ